

Sygn. akt III UK 116/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Andrzej Wróbel

SSA Ewa Stefańska

w sprawie z odwołania J.B.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 kwietnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 8 stycznia 2016 r., sygn. akt III AUa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 8 stycznia 2016 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 marca 2015 r.,

którym oddalono odwołanie J. B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. z dnia 18 lutego 2014 r., odmawiającej prawa do emerytury pomostowej.

Sąd odwoławczy zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi ubezpieczony, urodzony 7 listopada 1958 r., w okresie od 21 lipca 1976 r. do 31 grudnia 2001 r. był zatrudniony w PKP S.A. [...] na stanowiskach: rzemieślnik, młodszy maszynista pojazdu trakcyjnego, maszynista pojazdu trakcyjnego, starszy maszynista pojazdu trakcyjnego. W okresie tego zatrudnienia wykonywał pracę o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 664; dalej także jako „ustawa”) stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku młodszy maszynista pojazdu trakcyjnego (od 4 maja 1978 r. do 31 grudnia 1984 r.), maszynista pojazdu trakcyjnego (od 1 stycznia 1985 r. do 30 listopada 1994 r.), starszy maszynista pojazdu trakcyjnego (od 1 grudnia 1994 r. do 31 grudnia 2001 r.). Pracował zatem ponad 15 lat na stanowisku wymienionym w pkt 5 wykazu prac o szczególnym charakterze, stanowiącego załącznik nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych. Po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Ubezpieczony udokumentował łącznie 38 lat, 9 miesięcy i 14 dni okresów składkowych i nieskładkowych i nastąpiło rozwiązanie z nim stosunku pracy. J. B. jest od 30 listopada 2014 r. niezdolny do wykonywania pracy w charakterze maszynisty pojazdów trakcyjnych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, trafna była także ocena prawna tego stanu faktycznego, sprowadzająca się do stwierdzenia, że ubezpieczony nie spełnił jednego z warunków uprawniających do emerytury pomostowej, a mianowicie nie osiągnął wymaganego wieku 60 lat. Zgodnie z art. 9 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do takiej emerytury przysługuje osobie wykonującej pracę maszynisty pojazdów trakcyjnych po osiągnięciu wieku 55 lat (mężczyzna), jeżeli spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1, 4-7 ustawy (tj. między innymi warunek wykonywania po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy), ma okres pracy w

charakterze maszynisty pojazdów trakcyjnych wynoszący co najmniej 15 lat, a lekarz medycyny pracy wydał orzeczenie o niezdolności do wykonywania prac jako maszynista pojazdów trakcyjnych. Ubezpieczony nie wykonywał po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze, w związku z czym prawo do emerytury pomostowej mógłby nabyć jedynie na podstawie art. 49 ustawy. Przepis ten stanowi, że prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12 tej ustawy (tj. osiągnęła wiek co najmniej 60 lat dla mężczyzn) oraz w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) miała co najmniej 15 – letni okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu jej art. 3 ust. 1 i 3. Ubezpieczony nie osiągnął wymaganego wieku 60 lat, co oznacza, że nie ma prawa do emerytury pomostowej również w oparciu o tę podstawę prawną.

Ubezpieczony wywiódł skargę kasacyjną wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie:

1. art. 4 w związku z art. 9 w związku z art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że art. 9 pkt 1 ustawy nie ma charakteru *lex specialis* w stosunku do art. 4 pkt 3 ustawy i przyjęcie, że ubezpieczony do uzyskania emerytury pomostowej musiał spełnić warunek wieku 60 lat (art. 4 pkt 3 ustawy), podczas gdy w stosunku do niego znajdował zastosowanie warunek wieku co najmniej 55 lat (art. 9 pkt 1 ustawy);

2. art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, przez błędną wykładnię i pominięcie przy orzekaniu uwzględnienia spełnienia warunku z art. 9 pkt 1 ustawy, co skutkowało nieuzasadnionym przyjęciem jako obowiązującego warunku wieku co najmniej 60 lat, choć z treści art. 9 wynika, że w przypadku ubezpieczonego wiek wymagany do nabycia prawa do emerytury pomostowej to 55 lat (który to warunek ubezpieczony spełnił).

Opierając skargę na takich podstawach, ubezpieczony wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy – ustalenie, że ubezpieczony nabył prawo do emerytury pomostowej od stycznia 2014 r. oraz obciążenie organu rentowego kosztami postępowania, ewentualnie o uchylenie

tego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz obciążenie organu rentowego kosztami postępowania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, między innymi, że art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych prowadzi do zbiegu w zakresie wieku ubezpieczonego – art. 4 pkt 3 ustawy dla mężczyzn statuuje warunek wieku 60 lat, art. 9 pkt 1 – warunek wieku 55 lat. Artykuł 9 jest przepisem szczególnym w stosunku do ogólnego art. 4 ustawy, wobec czego zgodnie z jedną z podstawowych reguł kolizyjnych zastosowanie winien znaleźć warunek wieku z art. 9, tj. 55 lat dla mężczyzn.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od ubezpieczonego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Emerytury pomostowe zostały wprowadzone do polskiego prawa przez ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, która weszła w życie 1 stycznia 2009 r. Zgodnie z art. 4 tej ustawy, prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1. urodził się po 31 grudnia 1948 r.; 2. ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3. osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4. ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5. przed 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; 6. po 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych; 7. nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

Ustawa o emeryturach pomostowych przewiduje odrębne warunki przejścia

na emeryturę pomostową dla pracowników wykonujących kilka rodzajów prac (art. 5-11 i art. 13), a także dopuszcza odstępstwa od przesłanki wymienionej w jej art. 4 pkt 6. Zgodnie bowiem z art. 49 ustawy, prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 (w tym warunek osiągnięcia wieku 60 lat w odniesieniu do mężczyzn – art. 4 pkt 3) i art. 5-12, a w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Z art. 9 ustawy wynika, że pracownik wykonujący prace maszynistów pojazdów trakcyjnych wymienione w pkt 5 załącznika nr 2 do ustawy, który spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1, 4-7, nabywa prawo do emerytury pomostowej, jeżeli: osiągnął wiek wynoszący co najmniej 50 lat dla kobiet i co najmniej 55 lat dla mężczyzn (pkt 1); ma okres pracy jako maszynista pojazdów trakcyjnych wymienionej w pkt 5 załącznika nr 2 do ustawy, wynoszący co najmniej 15 lat (pkt 2); lekarz medycyny pracy wydał orzeczenie o niezdolności do wykonywania prac jako maszynista pojazdów trakcyjnych (pkt 3).

Sąd Apelacyjny przyjmując, że warunkiem nabycia prawa do emerytury pomostowej przez ubezpieczonego jest osiągnięcie wieku 60 lat, nie wyjaśnił, dlaczego tak należy interpretować art. 49 pkt 2 ustawy, który w swojej treści odwołuje się do przepisów określających różny wiek emerytalny (wymagając spełnienia warunku z art. 4 pkt 3 ustawy, czyli osiągnięcia wieku 60 lat i z art. 5-12 ustawy, czyli także określonego w jej art. 9 pkt 1 warunku osiągnięcia wieku 55 lat przez mężczyznę zatrudnionego jako maszynista pojazdów trakcyjnych. Dla prawidłowej wykładni art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych podstawowe znaczenie ma więc stwierdzenie, w jakim znaczeniu został użyty w tym przepisie spójnik „i” łączący warunki z art. 4 tej ustawy z warunkami określonymi, między innymi, w jej art. 9. Spójnik „i” może być odczytywany nie tylko jako spójnik zdaniotwórczy (do zbudowania nazwy złożonej), tj. jako funktor koniunkcji, ale i jako tzw. spójnik współrzędny i używany jest wtedy w znaczeniu enumeracyjnym, wskazując na odrębność zwrotów czy właściwości. Należy przyjąć, że w takim znaczeniu spójnik ten został użyty w art. 49 pkt 2 ustawy o emeryturach

pomostowych, albowiem stwierdzenie, że jest to znaczenie koniunkcyjne prowadziłoby do absurdalnych rezultatów, skoro należałoby uznać, że prawo do emerytury pomostowej maszynista pojazdu trakcyjnego może nabyć, spełniając warunek wieku równocześnie z art. 4 pkt 3 ustawy (60 lat dla mężczyzny) i z art. 9 pkt 1 ustawy (55 lat dla mężczyzny). Do takich wniosków prowadzi także wykładnia celowościowa. Ustawa o emeryturach pomostowych ma charakter przejściowy, ograniczając prawo do uzyskania świadczenia do osób urodzonych po dniu 31 stycznia 1948 r., które prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze rozpoczęły przed dniem 1 stycznia 1999 r. Celem tej ustawy jest ograniczenie kręgu uprawnionych do emerytury z powodu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do mniejszej liczby sytuacji uzasadnionych rzeczywistą koniecznością przejścia na emeryturę przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w których oczekiwania osób, które rozpoczęły wykonywanie takiej pracy na starych zasadach na wcześniejsze przejście na emeryturę powinny zostać zaspokojone (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62 i z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, LEX nr 1284720, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK-A 2010 nr 3, poz. 21 oraz uzasadnienie projektu ustawy, Sejm RP VI kadencji, nr druku 1070). Wiek, którego osiągnięcie uniemożliwia ze względów zdrowotnych kontynuowanie pracy przez pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, w ustawie o emeryturach pomostowych określono co do zasady jako o pięć lat niższy od podstawowego wieku emerytalnego. Od tej zasady przewidziano jednak wyjątki dla osób wykonujących szczególnie obciążające medycznie i psychofizycznie rodzaje prac, zdolność do świadczenia których może ustać znacznie wcześniej, bo już na 10 lat przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego. Do takich osób zaliczono maszynistów pojazdów trakcyjnych, wykonujących tę pracę przez co najmniej 15 lat, którzy mogą uzyskać prawo do emerytury pomostowej po osiągnięciu wieku 55 lat (mężczyźni), jeżeli utracili zdolność do wykonywania tej pracy, co zostało potwierdzone orzeczeniem lekarza medycyny pracy (art. 9 ustawy o emeryturach pomostowych). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, warunek określony w art. 9 pkt 3 ustawy o emeryturach

pomostowych spełnia ubezpieczony, który legitymuje się orzeczeniem lekarza medycyny pracy o niezdolności do wykonywania pracy jako maszynista pojazdów trakcyjnych, niezależnie od tego, czy niezdolność ta powstała w okresie wykonywania pracy w szczególnym charakterze, czy też po ustaniu tego zatrudnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2012 r., I UK 276/11, OSNP 2013 nr 9-10, poz. 113, czy z dnia 13 czerwca 2012 r., II UK 292/11, M.P.Pr. 2012 nr 9, s. 450). Funkcją tego przepisu jest zabezpieczenie emerytalne osób, które w związku z wykonywaniem przez co najmniej 15 lat pracy związanej z występowaniem szczególnych czynników ryzyka wcześniej niż normalnie, przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, utraciły predyspozycje psychofizyczne do jej świadczenia, bez względu na to, czy nastąpiło to w okresie jej wykonywania, czego negatywne skutki mogą rzutować na całą sferę życia zawodowego i możliwości zarobkowania. Nie ma przesłanek do stwierdzenia, że celu tego nie spełnia przyznanie prawa do emerytury pomostowej po osiągnięciu wieku 55 lat (mężczyzna) osobie zatrudnionej przez co najmniej 15 lat w charakterze maszynisty pojazdu trakcyjnego, która utraciła zdolność do jej wykonywania tylko dlatego, że po 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy.

Użycie w art. 49 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych spójnika „i” w znaczeniu enumeracyjnym oznacza zaś, że zawarta tam przesłanka prawa do emerytury pomostowej dotyczy osobno osób spełniających warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i osobno osób spełniających warunki określone w art. 5-12, a więc także maszynisty pojazdu trakcyjnego, spełniającego warunki określone w art. 9 ustawy, w tym warunek osiągnięcia wieku 55 lat (dla mężczyzny). Niewątpliwie jednak przy takiej wykładni dochodzi do kolizji między art. 49 pkt 1 ustawy, stanowiącym o przysługiwaniu prawa do emerytury pomostowej osobom, które po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywały pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, a art. 49 pkt 2 w związku z art. 9 ustawy, wymagającym, między innymi, spełnienia warunku pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy po 31 grudnia 2008 r. (art. 4 pkt 6 ustawy). Ponieważ przepisy art. 49

ustawy są przepisami szczególnymi, stanowiącymi wyjątek od zasady przysługiwania prawa do emerytury pomostowej osobom wykonującym po 31 grudnia 2008 r. pracę w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, kolizję tę należy rozwiązać przy zastosowaniu reguły *lex specialis derogat legi generali*. Oznacza to uchylenie konieczności spełnienia przez pracowników, o których mowa w art. 49 w związku z art. 9 ustawy o emeryturach pomostowych, warunku określonego w art. 4 pkt 6 tej ustawy, czyli wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy po dniu 31 grudnia 2008 r.

Z powyższego wynika, że prawo do emerytury pomostowej przysługuje osobie wykonującej przez co najmniej 15 lat pracę maszynisty pojazdów trakcyjnych, do której stała się niezdolna zgodnie z orzeczeniem lekarza medycyny pracy, po osiągnięciu wieku 55 lat (mężczyzna) także wtedy, gdy po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Przeciwnie stanowisko Sądu Apelacyjnego narusza wskazane w podstawie skargi kasacyjnej przepisy prawa materialnego, wobec czego skargę należało uznać za uzasadnioną.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).